

Józef Kocur, Piotr Dzieduszyński, Dariusz Szczęsny

Poziom samoakceptacji (self-esteem) a status społeczny w środowisku szkolnym

Levels of self-esteem and social status in school environment

Zakład Rehabilitacji Psychospołecznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Wprowadzenie

W literaturze polskiej brak jest jednolitej, powszechnie uznawanej definicji pojęcia „self-esteem”. Wiąże się to po części z trudnościami semantyczno-językowymi, dotyczącymi prostego przekładu językowego pojęcia, po części zaś z różnego znaczenia pojęciowego nadawaniem temu terminowi. Podręczny Słownik Angielsko-Polski przekłada self-esteem jako „...ambicję i poczucie własnej wartości” (5). Koziński uważa, że „...psychologowie polscy najczęściej posługują się terminem „samoakceptacja”, który może nie jest najbardziej adekwatny, ale został dość powszechnie przyjęty. Samoakceptacja, określana w języku angielskim jako „self-esteem” lub „self-regard” jest ogólną postawą wobec własnej osoby; postawa ta zawiera zarówno aspekty poznawcze jak i emocjonalne. Jeśli samoakceptacja stanowi treść świadomości, jeśli jednostka zdaje sobie sprawę z tego, czy siebie szanuje, czy też nie, to samoakceptacja dostępna świadomości musi być przedmiotem zainteresowania teorii samo wiedzy” (2).

Szerzej pojmuje self-esteem L. Niebrzydowski, dla którego samoakceptacja stanowi jedną, ale nie jedyną podstawę self-esteem. Zdaniem Niebrzydowskiego self-esteem to poczucie własnej godności, szacunku wobec siebie oraz pewność siebie determinującą efektywne działanie jednostki. Dojrzały self-esteem funkcjonuje jako

„system immunologiczny świadomości”, który nie tylko warunkuje siłę przetrwania, ale także zdolność jednostki do samokontroli i samoaktualizacji” (3).

Zdaniem wielu autorów odpowiedni poziom self-esteem jest konieczny do twórczego rozwoju osobowości i samorealizacji jednostki (4, 1). Gdy self-esteem jest wysoki, człowiek podejmuje ambitne działania i nie lęka się nowych wyzwań. Wysoki self-esteem pełni funkcję „systemu immunologicznego świadomości, który zapewnia siłę i zdolność do regeneracji” (1). Osoby z wysokim self-esteem mają większą zdolność do radzenia sobie w sytuacjach trudnych; i odporność na działanie stresu jest większa. Człowiek z wysokim self-esteem ma wiarę w możliwości rozwiązania problemów, rzadziej się załamuje.

Odmienne rzecz się ma w przypadku niskiego self-esteem. Jednostka taka wątpi we własne możliwości, w konsekwencji czego unika wyzwań obawiając się doświadczenia niepowodzenia. Osoby z niskim self-esteem są nieśmiałe, skłonne do ukrywania swoich prawdziwych poglądów i przekonań. Unikają one konfrontacji z ludźmi o odmiennych poglądach. Brak zdolności wyrażania samego siebie zmniejsza szacunek wobec własnej osoby (1).

Podsumowując należy stwierdzić, że wysoki poziom self-esteem ułatwia samorealizację jednostki i wpływa korzystnie na stosunki interpersonalne.

Cele i założenia pracy

Głównym celem przeprowadzonych badań było sprawdzenie, czy istnieje zależność pomiędzy posiadanym przez jednostkę poziomem self-esteem a statusem socjometrycznym osób w okresie adolescencji. W literaturze przedmiotu nie brak sugestii, że zmienne te mogą być ze sobą powiązane. Niebrzydowski np. uważa, że niski poziom self-esteem, a co za tym idzie niezadowolenie z siebie, sprzyja poczuciu izolacji społecznej (3). Z drugiej strony odrzucenie społeczne, które staje się po ważnym problemem jednostki, może hamować prawidłowy rozwój zdrowego self-esteem. Na obecnym etapie badań tych zagadnień nie sposób rozstrzygnąć, która ze zmiennych jest skutkiem, a która przyczyną.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono na terenie XIII Liceum Ogólnokształcącego w Łodzi i objęto nimi dwie równoległe klasy o profilu ogólnym. Wiek badanych zawierał się w przedziale 15–16 lat (średnia wynosiła 15,7 lat). Uzyskano zgodę badanych, rodziców i władz szkolnych. Cała grupa liczyła 61 osób, w tym 46 dziewcząt (75,41%), oraz 15 chłopców (24,59%).

Dla określenia poziomu self-esteem posłużono się Skalą Self-esteem A. Norenfa i Hebeisen'a w polskim opracowaniu L. Niebrzydowskiego. Jest to jedna z nielicznych w języku polskim propozycji pozwalająca badać poziom self-esteem w sposób wielowymiarowy, stąd też decyzja o zastosowaniu tej skali do badań własnych. Zawiera ona 66 twierdzeń dotyczących różnych aspektów self-esteem. Zadanie badanego polega na opisanie siebie, jaki jestem" poprzez porównanie siebie z innymi osobami. Każda odpowiedź punktowana jest od 0 do 6 punktów. Dla określenia statusu socjometrycznego uczniów w klasie posłużono się metodą zbliżoną do techniki stosowanej przez twórcę metody J. Moreno. Zadanie badanych polegało na wyborze spośród uczniów klasy osób w ramach czterech pytań:

1. Których kolegów (koleżanki) z Twojej klasy lubisz najbardziej?

2. Których kolegów (koleżanki z Twojej klasy lubisz najmniej?

3. Z kim z Twojej klasy chciałbyś (chciałabyś) pojechać na wakacje?

4. Z kim z Twojej klasy nie chciałbyś (chciałabyś) siedzieć w jednej ławce?

Zastosowanie tych pytań umożliwiło zbudowanie socjogramów, oraz obliczenie wskaźnika wyborów pozytywnych i negatywnych dla każdego z uczniów, które uznano za miarę popularności wśród rówieśników z klasy. By wyniki uczniów z różnych klas były porównywalne, wskaźnik wyborów pozytywnych (PW) i wskaźnik wyborów negatywnych (PO) obliczono według wzorów:

$$PW_x = \frac{\text{Liczba osób wybierających pozytywnie osobę } X}{N - 1}$$

$$PO_x = \frac{\text{Liczba osób wybierających negatywnie osobę } X}{N - 1}$$

gdzie N oznacza liczebność klasy

Uzyskane wyniki poddano analizie statystycznej z zastosowaniem testu t-Studenta i współczynnika korelacji r – Pearsona.

Wyniki

1. Poziom self-esteem w badanej grupie

Poziom self-esteem określono na podstawie wyników badań Skalą Self-esteem. Obliczono średnią wyników i odchylenie standardowe dla całej badanej grupy oraz osobno dla dziewcząt i

Tabela 1: Średnie wyniki i odchylenia standardowe w Skali Self-esteem

	Liczba osób	Wynik średni	Odchylenie standardowe
Ogółem	61	232,56	35,12
Dziewczęta	46	231,35	37,58
Chłopcy	15	236,26	26,98

chłopców (tabela 1).

Tabela 2: Poziom istotności różnic między średnimi wynikami w Skali Self-esteem dla grupy chłopców i dziewcząt

	Grupa dziewcząt	Grupa chłopców	Wynik testu t-Studenta	Poziom istotności
Wynik średni	231,35	236,27	-0,47	0,64
Odchylenie standardowe	37,58	26,98		

Nie stwierdzono istotnej statystycznie różnicy w poziomie self-esteem między grupą badanych chłopców i dziewcząt (tabela 2).

2. Status socjometryczny uczniów w klasie

Zgodnie z przyjętym planem badań obliczono średnie wyników i odchylenia standardowe wska-

Tabela 3: Średnie wyniki i odchylenia standardowe wskaźnika PW

	Liczba osób	Wynik średni	Odchylenie standardowe
Ogółem	61	0,15	0,09
Dziewczęta	46	0,17	0,09
Chłopcy	15	0,12	0,08

Tabela 4. Średnie wyniki i odchylenia standardowe wskaźnika PO

	Liczba osób	Wynik średni	Odchylenie standardowe
Ogółem	61	0,10	0,10
Dziewczęta	46	0,09	0,09
Chłopcy	15	0,14	0,13

źników wyborów pozytywnych (PW) i wskaźników wyborów negatywnych (PO) dla całej badanej grupy oraz osobno dla dziewcząt i chłopców (tabele 3 i 4).

Sprawdzono także, czy istnieją statystycznie istotne różnice pomiędzy grupą badanych chłopców i dziewcząt w statusie socjometrycznym w klasie (tabela 5).

Nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupą badanych chłopców i dziewcząt w statusie socjometrycznym w klasie. Popularność (bądź nie) w klasie nie zależy od płci.

3. Poziom self-esteem a status społeczny ucznia

Dla stwierdzenia zależności pomiędzy statusem socjometrycznym uczniów w klasie a poziomem self-esteem obliczono współczynniki korelacji Skali Self-esteem z wskaźnikami wyborów pozytywnych (PW) i wyborów negatywnych (PO). Wielkość korelacji pomiędzy wynikami w Skali Self-esteem a wskaźnikiem wyborów pozytywnych (PW) wskazuje, że nie ma istotnej statystycznie korelacji pomiędzy ilością wyborów pozytywnych a poziomem self-esteem w całej badanej grupie, jak i dla chłopców i dziewcząt osobno (tabela 6).

Wielkość korelacji pomiędzy wynikami w Skali Self-esteem a wskaźnikiem wyborów negatywnych (PO) wskazuje, że w całej badanej grupie nie istnieje statystycznie istotna korelacja pomiędzy poziomem self-esteem a ilością wyborów negatywnych. Zależność ta występuje tylko w grupie badanych chłopców. Chłopcy z wysokim poziomem self-esteem uzyskali małą liczbę odrzuceń i na odwrót (tabela 7).

Tabela 5. Poziom istotności różnic między średnimi wartościami PW i PO dla grupy chłopców i dziewcząt

Nazwa wskaźnika	Grupa dziewcząt		Grupa chłopców		Wynik testu t-Studenta	Poziom istotności
PW	0,17	0,09	0,12	0,08	1,86	0,06
PO	0,09	0,09	0,14	0,13	-1,74	0,08

Tabela 6. Współczynnik korelacji Skali self-esteem ze wskaźnikiem wyborów pozytywnych (PW)

	Liczba osób	Współczynnik korelacji	Poziom istotności
Ogółem	61	-0,004	0,49
Dziewczęta	46	-0,05	0,39
Chłopcy	15	-0,28	0,16

Tabela 7: Współczynnik korelacji Skali self-esteem ze wskaźnikiem wyborów pozytywnych (PO)

	Liczba osób	Współczynnik korelacji	Poziom istotności
Ogółem	61	-0,17	0,09
Dziewczęta	46	-0,12	0,21
Chłopcy	15	-0,45	0,05

Omówienie wyników

Uzyskane wyniki wskazują, że poziom self-esteem i status socjometryczny uczniów nie zależy od płci (brak istotnie statystycznych różnic pomiędzy grupą dziewcząt i chłopców). Natomiast związek pomiędzy self-esteem a popularnością (bądź nie) w klasie ma charakter złożony i zależy od płci. Okazało się, że chłopcy z wysokim poziomem self-esteem uzyskali małą liczbę odrzuceń i na odwrót. Zależność taka nie występuje u badanych dziewcząt. Przyczyn takiego stanu rzeczy można poszukiwać w tym, że młodzież w okresie adolescencji posiada określony wzorzec roli kobiecej i męskiej. Pewne cechy pożądane u chłopców tj. większa aktywność, pewność siebie, dynamizm, które wchodzi w zakres szeroko rozumianego self-esteem chronią chłopców przed odrzuceniem. Mała liczba odrzuceń może też być spowodowana mniejszą konfliktowością, lub skuteczniejszymi sposobami rozwiązywania konfliktów przez chłopców z wysokim poziomem self-esteem. Te same cechy wysokiego self-esteem nie są postrzegane jako „kobiecy” i nie chronią dziewcząt przed odrzuceniem.

Jednocześnie zarówno w grupie dziewcząt, jak i chłopców wysoki poziom self-esteem nie zapewnia popularności w klasie (mierzonej wskaźnikiem wyborów pozytywnych). Tak więc popularność w klasie zależy od innych czynników nie objętych badaniem.

Należy zaznaczyć, że interpretacja ta ma charakter hipotetyczny; konieczne są dalsze badania empiryczne wyjaśniające istotę tych związków.

Wnioski

1. Związek pomiędzy poziomem self-esteem a statusem socjometrycznym uczniów w klasie występuje tylko w grupie chłopców i jest ograniczony do wyborów negatywnych; chłopcy z wysokim poziomem self-esteem są rzadziej odrzucani przez rówieśników i na odwrót.
2. Poziom self-esteem nie zależy od płci – brak jest istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupą dziewcząt i chłopców.
3. Brak jest istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupą badanych chłopców i dziewcząt w statusie socjometrycznym w klasie. Popularność (bądź nie) w klasie nie zależy od płci.

Streszczenie

Poziom samoakceptacji (self-esteem) a status społeczny w środowisku szkolnym

Odpowiedni poziom self-esteem (samoakceptacji) jest konieczny do twórczego rozwoju osobowości i samorealizacji jednostki. Duże znaczenie przywiązuje się do powstawania i rozwoju self-esteem w okresie adolescencji. Celem przeprowadzonych badań było dokonanie oceny, czy istnieje zależność między posiadanym poziomem self-esteem a pozycją społeczną i statusem socjometrycznym młodzieży szkolnej. Badaniom poddano 61 uczniów LO w wieku 14-16 lat (średnia 15,7); zastosowano Skalę Self-esteem A. Norenia i Hebeisena.

Uzyskane wyniki wskazują, że związek pomiędzy poziomem self-esteem a statusem społecznym uczniów w klasie występuje tylko w grupie chłopców i jest ograniczony do wyborów negatywnych – chłopcy z wysokim poziomem self-esteem

są rzadziej odrzucani przez rówieśników i na odwrót. Jednocześnie wysoki poziom self-esteem nie gwarantuje popularności w klasie (mierzonej wskaźnikiem wyborów pozytywnych).

Okazało się też, że poziom samoakceptacji oraz to, czy uczniowie są popularni (bądź nie) w klasie nie zależy od płci.

Słowa kluczowe: **samoakceptacja, pozycja społeczna i status socjometryczny**

Summary

An adequate level of self-esteem is necessary for a creative development of personality and an individuals self-realization. Much importance has been attached to the rise and development of self-esteem during adolescence. The aim of the study was to find out whether there was any correlation between self-esteem and social and sociometric status among school children. 61 high school students of the age 14–16 (average 15.7) were studied, using A. Noren and Hebeisen Self- Esteem Scale.

The results indicate that the correlation exists only in the group of boys and is limited to negative choices - those having high self- esteem are rarely rejected by their peers and vice versa. At the same time high levels of self- esteem do not

guarantee school popularity (measured by the value of positive choices). It also turned out that the level of self- esteem and school popularity do not depend on gender.

Key words: **Self-esteem, social and sociometric status**

Piśmiennictwo

1. Branden N.: Working with Self-Esteem in Psychotherapy, w: Directions in Clinical Psychology. The Hatherleigh Company. New York 1994.
2. Koziński J.: Psychologiczna teoria samo-wiedzy. PWN, Warszawa 1981.
3. Niebrzydowski L., Branden N.: The Psychology of Self- esteem. Polish National Council of Self- esteem. Łódź 1993.
4. Niebrzydowski L.: Psychologia wychowawcza i społeczna. WSP Zielona Góra 1995.
5. Stanisławski J.: Podręczny Słownik Polsko - Angielski. PWN, Warszawa 1984.

Adres do korespondencji

Prof. dr hab. n. med. Józef Kocur
Zakład Rehabilitacji Psychospołecznej
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
Pl. Hallera I
90–647 Łódź